

10. Уваркіна О. В. Освітній потенціал нації: монографія / О. В. Уваркіна; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 382 с.
11. Фадєєв Володимир. Соціокультурні тренди та українські перспективи / Володимир. Фадєєв. – К.: Стилос, 2009. – 194 с.
12. Хауг Г. Европа будущего: Болонья и далее... / Гюи Хауг // Alma Mater («Вестник высшей школы»). – М.: РУДН, 2000. – №10. – С.15-18.

Одержано редакцією 27.02.2014

Прийнято до публікації 20.03.2014

Аннотация. Свириденко Д. Б. Футурологические аспекты модернизации в сфере высшего образования Украины. В статье рассматриваются футурологические аспекты теорий, которые обосновывают содержание процессов модернизации высшего образования в Украине. В частности, делается акцент на том, что модернизация образования должна быть направлена на то, чтобы оно не только реагировало на современное состояние общества, но и носило упреждающий характер, а значит, реформы в этой сфере должны использовать результаты обстоятельных исследований будущего человеческой цивилизации, в частности, глобализации как ведущего вектора этого развития. Отстаивается тезис относительно эвристичности активного использования футурологической методологии при осуществлении теоретических попыток обоснования стратегий развития сферы высшего образования Украины. При этом раскрывается эвристический потенциал методологии социальной философии и философии образования, которые способны придать теоретическую обоснованность и направленность процессам модернизации в отечественной сфере высшего образования, поискам новых основ идеи университета в XXI в. в условиях усиливающихся глобализационных тенденций и формирования общественного запроса на человека нового типа мышления.

Ключевые слова: высшее образование, глобализация, будущее, модернизация, цивилизационные изменения, университет, философия образования, футурология.

Summary. Svyrydenko D. B. Futurological aspects of modernization at higher education sphere of Ukraine. The futurological aspects of theories which substantiate the content of modernization processes at Ukrainian higher education sphere are reviewed at the article. Especially author puts an accent on the fact that modernization of education have to make sphere of education adequate to modern condition of society, in which it is also a big need for feed-forward higher education. So modernization of this sphere needs the results of considerable researches of human civilization future and also the understanding of globalization as a minor vector of humanity development. We uphold an idea that active using of futurological methodology has big heuristic potential during substantiation of strategy of Ukrainian higher education development at the background of globalization. Also it is discovered the heuristic potential of social philosophy and philosophy of education methodologies. Author upholds an idea that they can instill the theoretic sufficiency and more pointed nature for modernization processes at the national sphere of higher education. Mentioned approaches would help to find new fundament for idea of university at XXI century at conditions of strong globalization tendencies and formation of social requests for human with new type of thinking.

Keywords: civilization scale changes, future, futurology, higher education, globalization, modernization, philosophy of education, university.

УДК 141

Л. М. Мельник

РЕЦЕПЦІ СТОЇЦИЗМУ В ДОКТРИНІ «ПЕРШОГО РИМУ»

У підготовку соціально-історичної доктрини християнства значний внесок зробили стоїки. Стоїцизм розробляв проблеми моралі, пропагуючи покірливе ставлення до навколишнього світу і влади. Найвидатніший представник стоїків Сенека критикував сучасне йому суспільство, проте не виступав проти багатства і рабовласництва. Сенека обґрунтовував цю ідеєю «промислу божого» стосовно земного статусу речей. Він виходив з того, що істинна царська влада визначається лише досконалим Розумом, який забезпечує послідовність у вірі в Бога, який керує Всесвітом. Марк Аврелій

– останній представник античного стоїцизму, у вченні якого підкреслюється необхідність «підкорити себе» світовому Розуму-Логосу-Богу, що є співзвучним уявленням раннього християнства. Марк Аврелій поглибив філософську аргументацію політичної складової цієї світової релігії. Мислителі вірують в те, що лише філософія здатна вкорінити в імперії державну мудрість, політичну терпимість, служіння суспільному благу, милосердя, тобто ті моральні чесноти, які мають бути характерними для ідеального правителя і держави. Врешилі, в ідеях Сенеки та Марка Аврелія можна вбачати своєрідне підґрунтя для формування майбутньої соціально-політичної доктрини «Першого Риму» з її претензією на цивілізаторську релігійно-моральну значущість і зверхність.

Ключові слова: стоїцизм, доктрина, Сенека, Марк Аврелій, християнство, імперія, Перший Рим, принципат.

Постановка проблеми. Дослідники, звертаючись до історії Римської імперії I-II століть н.е. і вивчаючи тематику стоїцизму, вирізняють з-поміж інших філософів постаті Луція Аннея Сенеки (бл. 5 р. до н.е. – 65 р. н.е.) та Марка Аврелія (121-180 рр.), які водночас поєднували політичну діяльність та стоїчні філософські погляди. Більше того, їхні філософські роздуми були близькими до християнства, на що звертають увагу більшість сучасних дослідників, цитуючи при цьому К. Маркса, котрий називав Сенеку «дядьком християнства».

В ідейному відношенні Сенека та Марк Аврелій досить схожі, хоча вони хронологічно між собою розділені майже сторіччям. У суттєвому відношенні ці римські філософи сформували своєрідну підготовчу базу християнства та заклали ґрунт для формування доктрини Першого Риму.

Поєднання філософського вчення з практикою, а також втілення в одній людині істинного філософа і вмілого політика – явище, що зустрічається не так часто, тому діяльність Сенеки і Марка Аврелія викликає особливий інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які досліджували окремі аспекти обраної теми статті, можна відзначити таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як І. Бузукашвілі, В. Дмитренко, О. Васільєв, П. Грималь, О. Дворкін, В. Івлєв, Дж. Себайн, П. Краснов, С. Ошера, І. Титаренко, Т. Торсон, В. Фамінський та ін.

Метою статті є розкриття змісту ідей представників філософії стоїцизму, які вплинули на формування доктрини «Першого Риму».

Виклад основного матеріалу. Луцій Анней Сенека – римський мислитель епохи принципату, котрий прагнув розібратися в суперечностях своєї епохи; він один із визначних політичних діячів початкового періоду правління Нерона. «Прагнучи й виховати себе та інших, у тому числі і Нерона в стоїчному дусі Сенека в повній відповідності з цією філософією проповідував активну участь у державних справах» [13]. Сенека був найближчим радником принцепса, а, насправді, першою особою в державі.

Втім, мислитель не мав можливості сповна займатися політикою, він виступає як «сірий кардинал» при Нероні, хоча розвернутися йому не давали ні сам принцепс, ні особисті вороги, ні громадська думка. І як результат – політична боротьба при дворі закінчилася тим, що на схилі правління Нерона, у другій половині 60-х років, Сенека виявився непотрібний.

Мислитель у своєму вченні говорив про природну необхідність держави, зосереджуючись на тому, що свобода народів поза імперією є фіктивною і межує із варварством.

Також філософ підкреслював природне походження влади: Сенека уподібнює суспільство до тваринного світу, дійшовши висновку, що безвладдя призводить до хаосу як у тваринному, так і в соціальному світах: «...це можна бачити на прикладі різних тварин, зокрема на бджолах. У цариці бджіл найбільше приміщення в центральному і найбільш безпечному місці. Крім того, вимагаючи роботи від інших, вона сама вільна від роботи, її загибель веде до загального розладу і бджоли ніколи не допускають більше однієї цариці і кращу шукають з боєм. Крім того, у цариці незвичайна зовнішність, що не схожа з іншими ні за величиною, ні за красою» [3].

У всі часи владу отримували кращі представники як у природі, так і в суспільстві: «На чолі безсловесних стад – або найбільші, або найсильніші тварини. Йде попереду корів не кволий бик, а переможець інших самців величиною і силою; стадо слонів веде найбільший самець, а у людей найбільшим вважається кращий. Тому правителя вибирали за його душевні властивості, і щасливі були ті племена, де наймогутнішим міг стати тільки найкращий» [12].

Питання лише в тому, як цю владу в суспільстві зробити найоптимальнішою. Мислитель земну державу розглядає як частину держави космічної, Всесвіту, за законами природи членами якої є всі люди. Що ж стосується окремих держав, то вони не мають значення для всього світу, а лише для певної кількості людей: «Ми повинні уявити дві держави: одну – яка містить в собі Богів і людей (у ній погляд наш не обмежений тим чи іншим куточком землі, межі нашої держави ми вимірюємо рухом сонця), інша – це та, до якої нас приписала випадковість. Ця друга може бути афінською чи карфагенською або зв'язана з ще іншим містом; вона стосується не всіх людей, а тільки однієї визначеної групи. Є такі люди, які служать і великій, і малій державі, є такі, які служать тільки малій» [1, с. 507], але найбільш значущим є, згідно з Сенекою, служіння «Великій державі».

Судячи з римської традиції, найкращою формою правління є республіка. Рим таку форму правління мав, перед тим як стати імперією, однак глибоке розуміння стану сучасного суспільства спонукало Сенеку обґрунтовувати необхідність монархії як форми державного правління. Він зазначав, що «без неї (монархії. – Л. М.) єдність і зв'язок найбільшої імперії розпадеться на безліч частин; кінець покори буде кінцем панування для цього міста (Риму. – Л. М.)» [8, с. 204]. Однак, у монархії гуманіст Сенека ототожнює владу принцепса із владою римського народу, котрий передає імператору свої права для того, аби той забезпечив стабільність і безпеку Римської імперії та гарантував права римлян.

Головне, щоб це був дійсно гідний свого призначення правитель, а не володар. І народ справді відчував у Нероні правителя, а не володаря, не зважаючи на одну характерну його рису – гнів заради задоволення, яка була невід'ємною частиною його сутності. На думку мислителя, цим і відрізняється цар-правитель від тирана. Сутність царського духу полягає в тому, що він не визнає ніякої іншої влади, крім влади Розуму, що для стоїка означало ідеал всякого вільного духу.

Істинна царська влада визначається лише досконалим Розумом, який забезпечує послідовність у вірі в Бога, який керує Всесвітом. Звідси виходить місія людини, оскільки, вона є частиною Всесвіту, розумного і божественного, тож має жити згідно з Всесвітом і законом Природи. На думку Сенеки, тільки імператор з таким переконаннями поведе за собою народ.

Мислитель високо цінує хоробрість. Це головна чеснота в сенеківській концепції людської досконалості, основний гарант єдності громади. На переконання філософа, «хоробрі мужі» – це «ті, кого доля кидає то сюди, то туди, ті, хто в поті чола, долаючи труднощі, спинається на шпилі, то спускається в прірву, хто рушає в найнебезпечніший похід, – ті хоробрі мужі, на них тримається весь табір, а ті, кого заколисує гнилий спокій, поки інші трудяться – ті, наче туркавки: їхня безпека – у їхній ганьбі» [12]. Як бачимо, мужня людина, у розумінні Сенеки, це бездоганий громадянин, який не боїться страждання та смерті заради загалу.

Філософ був твердо переконаний, що не може бути міцною влада, якщо вона не має морального підґрунтя. У «Моральних листах до Луцілія» мислитель формулює своєрідний моральний імператив: «Роби з тим, що стоїть нижче так, як ти хотів би, щоб з тобою робили ті, що стоять вище» [12]. Цікаво, що близьке формулювання є і в Євангелії від Матвія: «І так у всьому, як хочете, щоб з вами поступали люди, так поступайте і ви з ними» (Мв. 7:12).

Проте Сенека моральність інституту влади пов'язує із моральним образом правителя. Мислитель вказує на те, що імператори повинні у своїх діях керуватися тими моральними нормами, які є обов'язковими для громадян даного суспільства. Висвітлюючи у своїх творах

образи правителів, Сенека прагне донести до послідовників те, до чого призводить аморальність імператора. Ось чому філософ вважає, що до правителів повинні пред'являтися більш суворі моральні вимоги, так як на них покладаються долі людей і велич імперії.

Сенека у «Моральних листах до Луцілія» зазначає: «Запитаєш, хто благородний?» – і тут дає сам відповідь – «Хто від Природи схильний до чесноти. Ось єдине, що треба брати до уваги» [12].

Мислитель у трагедії «Фієст» наголошує на тому, що «не багатство творить царя» [11].

Більше того, мислитель вказує на чесноти, якими повинен керуватися імператор у діяльності – це справедливість, милосердя, совість. Згідно з поглядами Сенеки, саме ці цінності є різновидами людської досконалості, їх у різних контекстах підкреслює мислитель у своїх працях.

Даючи практичні поради імператору Нерону у творах «Про гнів», «Про милосердя», Сенека засуджує будь-які прояви жорстокості та несправедливості у відношенні до своїх підданих, мислитель вказує, що жорстокість представляє не меншу небезпеку для самих імператорів: «Царська жорстокість, усуваючи ворогів, збільшує їх число, адже на місце одного стають батьки і діти убитих, їх родичі та друзі» [3].

На переконання мислителя, цар повинен бути емоційно врівноваженою людиною і вміти придушувати у собі прояви гніву, адже гнів неодмінно приведе до проявів жорстокості: «...незалежно від розміру влади і могутності, імператора не повинні штовхати до несправедливих кар ні гнів, ні юначі пориви, ні зарозумілість» [3]. Сенека підкреслює, що одна і та ж риса характеру має різну силу, залежно від соціального положення людини: так як дозволено чинити простій людині, не допустимо вчиняти цареві.

Отже, ідеальний імператор, на переконання мислителя – це милосердна, благочестива, щедра, справедлива та мудра особистість – такі чесноти монарха сприятимуть згуртуванню суспільства та появи в ньому достатку.

Більше того, філософ також орієнтував на відшукування моральних чеснот і в самім собі: «Радше розглянься за непроминальним добром. А ним може бути лише те, що душа віднайде таки в собі самій» [12]. «Щасливий не той, кого весь люд має за щасливця, до кого спливаються великі гроші, а лиш той, хто вирізняється стійким, піднесеним духом, хто кидає під ноги все, чим захоплюються інші..., хто цінить у людині лише те, що робить її людиною..., хто твердий у своїх судженнях, непохитний, безстрашний, кого якась стороння сила може потрясти, але жодна не здатна стурбувати» [12].

Мислитель вказує на те, що мирські спокуси: багатство, розпуста, розкіш, владолубство, є головними перешкодами на шляху досягнення моральної особистості: «Люди всюди шукають насолоду, кожен порок б'є через край. Жага розкоші скочується до жадібності, чесність у забутті, що обіцяє приємну нагороду, того і не соромляться...» [12]. Автор «Моральних листів до Луцілія» зупиняється на тому, що людські помисли повинні бути направлені на добрі справи і вічне життя. «Стоїцизм Сенеки... був, по суті, релігійною вірою, яка, обіцяючи снагу й розраду в цьому світі, сама звертається до духовного життя... Зросла потреба в духовній розраді підносила релігію в людському сприйнятті на висоту, до того часу не бачену, і віддаляла її від мирських інтересів, робила її поодиноким засобом причетності до вищих сфер буття. Тлумачення Сенекою громадського й церковного життя є свідченням вражаючої подібності його мислення мисленню церковних діячів, що знайшло своє відбиття в низці сфальшованих листів, які нібито писали один одному Сенека і св. Павло» [10].

На думку мислителя, Бог присутній у кожній людині, божественне дароване всьому роду людському. Сенека в шістнадцятому листі до Луцілія підкреслює: «У кожній добродішній людині селиться якийсь Бог... Як сонячні промені, хоч торкаються землі, все ж перебувають там, відкіля злітають, так само й дух, великий і святий, посланий сюди з тим, щоб ми ближче пізнали божественне, спілкується з нами, але разом з тим не пориває із своїми небесними витокami: від них залежить, на них дивиться, до них звертається по снагу, а в нашому житті присутній як вища, краща сила» [12].

Настанови Сенеки досить співзвучні з християнством, зокрема, про швидкоплинність і оманливість чуттєвих задовольень, турботу про інших людей, недопущення розгулу пристрастей, згубних для суспільства та особистості, скромність і помірність у повсякденному житті.

Сповідуючи монархічну сутність принципату, Сенека також розумів і необхідність збереження союзу між принцепсом і сенатом як гаранту миру і стабільності в державі. На тверде переконання мислителя, опорою цього союзу мав стати сам принцепс, ідеальний образ якого Сенека створює в трактаті «Про милосердя». На основі політичного досвіду, набутого в ході активної діяльності при Юліях-Клавдіях та на досягненнях грецької думки, мислитель вводить в систему теоретичні положення принципату.

Політична діяльність філософа позитивно позначилася на становленні римського суспільства, у імперії поживилася діяльність сенату, для провінцій було полегшено податкове мито і посилено контроль над діяльністю намісників.

Сенека в своїх працях створює нові стереотипи, пропонує імовірні шляхи вирішення нагальних державних проблем. По суті, ми бачимо своєрідний авторський підхід Сенеки до формування майбутньої соціально-політичної доктрини «Першого Риму» з її претензією на цивілізаторську релігійно-моральну значущість і зверхність.

Вчення мислителя справило величезний вплив на подальшу громадську думку. Через сто років по смерті філософа імператором Риму став Марк Аврелій, стоїк, який керувався тими моральними настановами, які Сенека залишив на папері.

Марк Аврелій був останнім із славної плеяди великих цезарів Стародавнього Риму – імператорів Нерви, Траяна, Адріана і Антоніна Пія, правління яких стало «золотим століттям» в історії цієї держави [2]. Марк Аврелій став втіленням ідеї ідеального правителя Сенеки. Дійсно, римляни отримали в особі цього імператора не тирана, а монарха, образ якого був висвітлений у працях філософів, розпочатих Платоном і завершених Діоном Хризостомом.

Марк Аврелій, як і Сенека, долучився до державних справ і філософії у ранньому віці. Наставником мислителя був Антонін Пій, після смерті якого Марк Аврелій посів трон.

Рим представлявся мислителю як держава з рівним для всіх законом, управління якої здійснюється згідно із законами рівності та рівноправ'я. Він вважав всіх людей членами єдиного співтовариства. Марк Аврелій у роздумах «Наодинці з собою» підкреслює: «Для мене, як Антонія, град і Батьківщина – Рим, як для людини – світ. І тільки корисне цим двом градам є благом для мене» [6].

Варто відзначити, що мислитель характеризує через висловлену позицію свою природу, як розумну і суспільну. Тому аналізуючи людину як суспільну істоту, він засуджує тих, хто свої справи не погоджує із вищими цілями, під якими він розуміє благоустрій імперії. Більше того, мислитель вважає, що, незважаючи на марність життя людини, на неї покладені високоморальні завдання, які вона, підкоряючись обов'язку, повинна виконувати.

Імператор переконаний, що саме філософія здатна привести людину до виконання гідних обов'язків: «Філософувати – значить оберігати внутрішнього генія від паплюження і вади, добиватися того, щоб він стояв вище насолод і страждань, щоб не було в його діях ні нерозсудливості, ні обману, ні лицемірства, щоб не стосувалося його, робить чи не робить чогось його ближній, щоб на все, що відбувається і дане йому в спадок він дивився, як на те, що впливає звідти, звідки пішов і він сам, а найголовніше – щоб він покірливо чекав смерті, як простого розкладання тих елементів, з яких складається кожна жива істота. Адже останнє – згідно з природою, а те, що згідно з природою, не може бути поганим» [6]. На думку Марка Аврелія, філософія навчила його вмінню дивитися на кожен свій вчинок як на останній у житті.

Таким чином, філософія залишається законом життя, але філософ повинен пам'ятати про недосконалість людини. Неможливо насильно ввести новий суспільний лад, оновити світ, адже імператор не може керувати думками та почуттями людей. Марк Аврелій чітко не

розрізняє республіканську та монархічну форми правління, він вважає, що монархію можна виправдати, якщо монарх бачить в собі не лише володаря над народом, а й людину.

Мислитель порівнює монарха з бараном або биком, які йдуть попереду стада. Марк Аврелій великого значення надавав згоді принцепса з сенатом, він вважав, що імператор повинен бути розумним, добродесним, справедливим. Так як і Сенека, Марк Аврелій твердить, що прояви гніву несумісні зі статусом імператора: «Коли тебе зачіпає чиясь безсоромність, питай себе відразу: а можуть безсоромні не бути в світі?! Звичайно ж, не можуть! Тоді і не вимагай неможливого. Цей – він один з тих безсоромних, які повинні бути в світі. І нехай те ж саме буде у тебе під рукою і з шахраєм, і з невірним, і з усяким, хто погрішить. Згадаєш, що неможливо, щоб не існував весь цей рід і станеш добрішим до кожного з них окремо!» [6]. Більше того, мислитель був переконаний, що людська душа здатна не бентежитися зовнішніми обставинами і обмежувати свої бажання праведними думками і справами. А на людські образи слід реагувати як на випадкові і кращий спосіб мстити – не бути схожим на кривдника.

Марк Аврелій зазначав, що керуючим початком в людині є розум, його геній, його Бог, адже той, хто віддає перевагу своєму розумові, своєму генію і служінню його чеснотам, не вдягає трагічної маски, не потребує ні самоти, ні многолюддя. Він буде жити, – і це найголовніше, – нічого не переслідуючи і нічого не уникаючи» [8]. Марк Аврелій був переконаний, що змінити інших людей неможливо.

У настановах «Самому собі» він повчає: «Дивись, не оцезаряй, не дай окрасити себе в пурпур... Шануй богів, оберігай людей! Завжди ретельно дбай про те, щоб справа, якою ти в даний момент зайнятий, виконувалась гідно римлянина і чоловіка, з повною і щирою сердечністю, з любов'ю до людей, зі свободою і справедливістю...» [7].

Імператор, ведучи діалог із самим собою, переконував, що будучи главою імперії, не слід переставати бути людиною, бути громадянином Риму, але і громадянином Всесвіту та вважати благом користь і того й іншого.

Юлій Капітоліна у «Життєписі Марка Антонія Філософа» підкреслював, що «...до нашого часу на нього (Марка Аврелія. – Л. М.) дивляться як на Бога, яким він і Вам самим, найсвятіший імператор Діоклетіан, здавався і колись, здається і тепер: адже Ви шануєте його серед ваших божеств не так, як інших, а особливо, і часто говорите про те, що своїм способом життя і милосердям ви хочете зрівнятися з Марком, перевершити якого в філософії не міг би і сам Платон, якби повернувся до життя» [4].

Марк Аврелій – останній представник античного стоїцизму, у вченні якого підкреслюється необхідність «підкорити себе» світовому Розуму-Логосу-Богу, а це мало вплив на формування раннього християнства.

Кінець II ст. для Римської імперії був часом певного спокою. Був відбитий натиск варварів і Рим переходить до оборони, йдучи на низку поступок варварам. Після смерті Марка Аврелія доля імператорського трону опинилася в руках преторіанської гвардії. Відбувається процес ліквідації республіки. Рим, Італія і провінції зрівнюються в правах, виникають нові країни, виростає державна бюрократія. З'являється зовсім нове суспільство, якому потрібна нова релігія.

Християнство завчасно позбулося революційно-демократичних ілюзій і навчилося враховувати інтереси всіх соціальних верств та держави. А головне – воно розвинуло і дало релігійне обґрунтування зростаючому гуманізму, який був для народу ідеологічною засадою руйнування жахів рабовласництва. Ось чому головною причиною перемоги християнства слід вважати його високий гуманістичний заряд, створення системи ідей, потрібних і визнаних усіма членами суспільства, тобто вічних загальнолюдських моральних цінностей. Отже, практицизм Сенеки та Марка Аврелія перетворюють християнську філософію в практичне знання, що тісно пов'язане з людським життям. Мислителі вірують в те, що лише філософія здатна вкоренити в імперії державну мудрість, політичну терпимість, служіння суспільному благу, милосердя, тобто ті моральні чесноти, які мають бути характерними для ідеального правителя і держави.

Висновок. Таким чином, світоглядне та інтелектуальне збурення, здійснене ідеями стоїцизму, можна охарактеризувати сучасним терміном «екзистенційний»: чим байдужішим стає філософ до навколишнього світу, тим сильніше він проникає у найпотемніші глибини власного Я, виявляючи у своїй особистості цілий Всесвіт, до того часу зовсім невідомий і недосяжний. Тому римський стоїцизм можна розглядати в контексті формування ідейного підґрунтя християнства та закладення основ для зміцнення позицій імперії.

Список використаної літератури

1. Антология мировой философии. В 4-х т. – М.: Мысль, 1969. – Т. 1, Ч. 1. – 576 с.
2. Бузукашвили И. Марк Аврелий – философ на троне / И. Бузукашвили // Человек без границ. – [Электронный ресурс] http://www.manwb.ru/articles/persons/great_europ/MarkAvrPhil_IjaBuz/
3. Ивлиев В. А. Власть и страсть / В. А. Ивлиев // Библиотека учебной и научной литературы. – [Электронный ресурс] http://sbiblio.com/biblio/archive/ivlev_vl
4. Капітолїна Ю. Життєпис Марка Антонїна філософа / Ю. Капітолїна // Електронний журнал «Альтернативна історія», Частина 15. – [Електронний ресурс – <http://www.elmesondecandelaria.com/index.php/rimska-imperiya/avtori-zhittepisiv-avgustov/3150-yulij-kapitolina-zhittyepis-marka-antonina-filosofa-chastina-15>]
5. Ранович А. Б. Первоисточники по истории раннего христианства. Античные критики христианства / А. Б. Ранович. – М.: Политиздат, 1990. – 479 с.
6. Марк Аврелий. Наедине с собой / Марк Аврелий. Пер. с греч., прим. С. Роговина. – М.: Алетейа, 2000. – 219 с.
7. Марк Аврелий. Наедине с собой: Размышления / Аврелий Марк // Библиотека античной литературы // [Электронный ресурс] http://greekroman.ru/library/mark-avreliy-gazmisenia/_map.php
8. Марк Аврелий. Себе самому: Размышления / Аврелий Марк // Библиотека античной литературы // [Электронный ресурс] портал «Русские времена – <http://rustimes.com/books/book9/files/assets/basic-html/toc.html>]
9. Марк Аврелий. Размышления / Аврелий Марк // Библиотека Mybook.ru// [Электронный ресурс] <http://bookz.ru/authors/avrelij-mark/avrelij/1-avrelij.html>
10. Себайн Дж. Історія політичної думки / Дж. Себайн, Т. Торсон. – К.: Основи, 1997 – 838 с.
11. Сенека Л. А. Фієст. Трагедии / Луций Анней Сенека. – М.: Искусство, 1991. – С. 1-100.
12. Сенека Л. А. Нравственные письма к Луцилию / Луций Анней Сенека // Психологическая библиотека Киевского Фонда содействия развитию психической культуры // [Электронный ресурс] – <http://www.psylib.ukrweb.net/books/senek03>
13. Титаренко И. Н. Философия Луция Аннея Сенеки и ее связь с учением Ранней Стои / И. Н. Титаренко. – Ростов Н/Д: СКНЦ ВШ, 2002. – 272 с.

Одержано редакцією 13.03.2014
Прийнято до публікації 20.03.2014

Аннотация. Мельник Л. Н. *Рецепции стоицизма в доктрине «Первого Рима».* В подготовку социально-исторической доктрины христианства значительный вклад внесли стоики. Стоицизм разрабатывал проблемы морали, пропагандируя смиренное отношение к окружающему миру и власти. Выдающийся представитель стоиков Сенека критиковал современное ему общество, однако не выступал против богатства и рабовладения. Сенека обосновывал это идеей «промысла божьего» относительно земного статуса вещей. Он исходил из того, что истинная царская власть определяется лишь совершенным Разумом, который обеспечивает последовательность в вере в Бога, который управляет Вселенной. Марк Аврелий – последний представитель античного стоицизма, в учении которого подчеркивается необходимость «преклониться» перед Разумом-Логосом-Богом, что является созвучным представлением раннего христианства. Марк Аврелий углубил философскую аргументацию политической составляющей христианства. Мыслители верят в то, что лишь философия в состоянии укоренить в империи государственную мудрость, политическую терпимость, служение общественному благу, милосердие. Наконец, в идеях Сенеки и Марка Аврелия можно усмотреть своеобразное основание для формирования будущей социально-политической доктрины «Первого Рима» с ее претензией на цивилизаторскую религиозно-моральную значимость.

Ключевые слова: стоицизм, доктрина, Сенека, Марк Аврелий, христианство, империя, Первый Рим, принципат.

Summary. *Melnik L. M. Reception of Stoicism in the «First Rome» doctrine. In preparing Christian socio-historical doctrines a significant contribution have been done by the Stoics. Stoicism developed moral problems by promoting humble attitude towards the world and government. The most prominent representative of the Stoic philosophy was Seneca who criticized contemporary society, but did not oppose to wealth and slavery. Seneca justified this idea as «Divine Providence» in relation to the earthly things status. He came from that veritable tsar's power is determined by the only accomplished Reason, that provides a sequence in a faith in God that manages Universe. Marcus Aurelius is the last representative of ancient stoicism. In his doctrine a necessity to «admire» before Reason-Logos-God is underlined. These ideas are consonant to presentations of early christianity. Marcus Aurelius deepened the philosophical argumentation of Christianity political dimension. Thinkers believe that only philosophy is able to root in an empire a statemanship, political tolerance, service to the public benefit, mercy. Finally, in the ideas of Seneca and Marcus Aurelius it is possible to see the original founding for forming of future socio-political doctrine of «First Rome» with her claim on civilization religiously-moral meaningfulness.*

Keywords: *stoicism, doctrine, Seneca, Marcus Aurelius, Christianity, empire, First Rome, principate.*